

Козаченко Ганна, Завора Таїна, Шаповал Людмила. Інструментарій визначення впливу соціальної безпеки на розвиток ломбардної діяльності України. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. Випуск 3-4. С. 120-132.

DOI:

УДК 336.734 : 316.4

JEL: A13 C40 E41 G21 H55

Козаченко Ганна

доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів і банківської справи
Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка
м. Полтава, Україна

E-mail: AVKozachenko2016@gmail.com

Завора Таїна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи
Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка
м. Полтава, Україна

E-mail: tainazavora@gmail.com

Шаповал Людмила

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і фінансів
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна

E-mail: Shapoval26@meta.ua

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НА РОЗВИТОК ЛОМБАРДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Анотація

Вступ. Стаття присвячена обґрунтуванню визначення впливу соціальних показників на розвиток ломбардної діяльності. Відповідно, економіко-математичне моделювання було визначено як основний метод виявлення характеру впливу рівня соціальної безпеки країни на ломбардну діяльність. Тому метою статті є аналіз стану ломбардної діяльності та виявлення залежності між показниками ломбардної діяльності та показниками соціальної безпеки країни. Саме тому досить важливим є обґрунтування інструментарію визначення впливу соціальних показників на розвиток ломбардної діяльності. Тому актуальним є проведення подальших досліджень з даного питання і розробка економічної моделі, які здатні конкретизувати характер впливу показників соціальної безпеки країни на активізацію ломбардної діяльності на фінансовому ринку.

Методи. Наукові дослідження були проведені за допомогою таких загальнонаукових і спеціальних методів як філософія пізнання, діалектика, логіка; системний підхід та аналіз; кореляційно-регресійний аналіз використано з метою виявлення характеру впливу рівня соціальної безпеки країни на ломбардну діяльність; таблично-графічний метод – для наочного відображення отриманих результатів.

Результати. Проаналізовано показники ломбардної діяльності в Україні. Обґрунтовано переваги фінансових послуг ломбардів та причини, що примушують населення звертатися за ними. Виявлено вплив показників соціальної безпеки країни на активізацію ломбардної діяльності. Одним із чинників, що зумовили суттєву активізацію діяльності ломбардів в Україні, є соціальна безпека. Для виявлення характеру такого зв'язку використано кореляційно-регресійний аналіз, в основі якого було сформовано дві множини показників - соціальної безпеки країни та ломбардної діяльності. У побудованій економетричній моделі чинниками, що впливають є показники соціальної безпеки країни, а залежними величинами - показники ломбардної діяльності в Україні. З використанням моделі виявлено залежності між показниками ломбардної діяльності в Україні та показниками соціальної безпеки країни.

Перспективи. Проведені дослідження дозволяють стверджувати, що збільшення масштабу ломбардної діяльності в Україні є опосередкованим свідченням невисокої соціальної безпеки у країні, оскільки між цими явищами існує зв'язок зворотного характеру: чим нижче рівень соціальної безпеки у країні, тим активнішою є діяльність ломбардів. Це в свою чергу потребує подальшого дослідження з позиції виявлення взаємозв'язку та взаємозумовленості між ломбардною діяльністю та соціальною безпекою країни.

Ключові слова: фінансовий ринок, ломбард, соціальна безпека, населення, економетрична модель, зв'язок, показник.

Вступ.

Стан ринку фінансових послуг як особливої форми організації руху фінансових ресурсів в економічній системі є вагомим свідченням її розвиненості. Від різноманіття та якості надання фінансових послуг залежить не лише ефективність ринку фінансових послуг, а й фінансового ринку країни в цілому.

Фінансові послуги надають установи, створені у будь-якій організаційно-правовій формі, передбаченої законодавством країни. Фінансові послуги на ринку кредитних послуг в Україні надають банки і небанківські установи, до яких належать кредитні спілки, факторингові та лізингові компанії, ломбарди. Порівняно з банками діяльність небанківських установ з надання фінансових послуг досліджено значно меншою мірою, хоча їх роль на ринку фінансових послуг, у різноманітних процесах в економіці та суспільстві у певні проміжки часу є дуже значною.

У наданні позик населенню суттєва роль в Україні належить таким небанківським фінансовим установам як ломбарди. Ломбарди є одним із найбільш стабільних фінансових інститутів для фізичних осіб, роль якого посилюється у період кризи в економіці країни. Ломбардна діяльність в Україні є активною і прибутковою, що, з одного боку, надає можливість громадянам країни вирішувати фінансові проблеми соціального характеру, а, з іншого – сприяє розвитку в Україні ринку фінансових послуг (хоча і за рахунок фінансових послуг доволі примітивного характеру).

Саме тому досить важливим є обґрунтування інструментарію визначення впливу соціальних показників на розвиток ломбардної діяльності. Це, в свою чергу, передбачає побудову економічної моделі впливу рівня соціальної безпеки на ломбардну діяльність в Україні. Тому актуальним є проведення подальших досліджень з даного питання і розробка економічної моделі, які здатні конкретизувати характер впливу показників соціальної безпеки країни на активізацію ломбардної діяльності на фінансовому ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Діяльність небанківських установ з надання фінансових послуг у науковій літературі є предметом окремих досліджень, що виконуються у різноманітних аспектах. При цьому міра уваги до їхньої діяльності та ступень дослідження різні. Так, значно меншою мірою досліджено діяльність ломбардів, незважаючи на наявність певних результатів авторів [1-10], яким, на жаль, поки ще притаманні несистемність, уривчастість та переважною мірою оглядовий характер.

Проблеми забезпечення соціально-економічного зростання та соціальної безпеки на державному й регіональному рівнях досліджували вітчизняні науковці А. Колот, В. Кириленко, В. Куценко, С. Кучерук, Е. Лібанова, В. Новікова, В. Шлемко., І. Бінько та інші [24-26]. Окремі аспекти організаційно-правового забезпечення соціальної безпеки у контексті аналізу соціальної політики досліджували О. Мельниченко, О. Ляш, О.Снігова [9-11].

У рамках дослідження за науково-дослідною темою «Методологічні засади забезпечення соціально-економічної безпеки регіону» (Project ID: 0118U001096), яка виконується за рахунок видатків державного бюджету у 2018-2019 рр. на кафедрі фінансів і банківської справи Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка було визначено стан соціальної безпеки держави та обґрунтовано проведення досліджень у напрямі встановлення зв'язків між соціальною безпекою та розвитком ломбардної діяльності в Україні.

Мета.

Метою статті є аналіз стану ломбардної діяльності та виявлення залежності між показниками ломбардної діяльності та показниками соціальної безпеки країни.

Методологія дослідження.

Опрацювання матеріалу статті стало можливим на основі використання таких методів як філософія пізнання, зокрема, законів діалектики, логіки; системного підходу та аналізу, зокрема індикаторів соціальної складової економічної безпеки з метою виявлення потенційно можливих загроз економічній безпеці та впливу на розвиток ломбардної діяльності. Кореляційно-регресійний аналіз використано з метою виявлення характеру впливу рівня соціальної безпеки країни на ломбардну діяльність в Україні.

Результати.

Ломбардна діяльність в Україні взаємопов'язана з низкою явищ у суспільстві та економіці. Зокрема йдеться про її взаємозв'язок із соціальною безпекою країни, який потребує окремих досліджень. В Україні ломбарди набули статусу фінансової установи з прийняттям у 2001 р. Закону України № 2664-III «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [11]. Розвиток ломбардної діяльності в Україні та формування її виразних особливостей актуалізують найскоріше прийняття Закону України «Про ломбарди і ломбардну діяльність», що забезпечить законодавчу базу функціонування ломбардів та підвищить прозорість діяльності цих установ. Проекти такого закону вже протягом майже 15 років періодично перебувають на розгляді у Верховній Раді.

Ломбарди є одним із найбільш стабільних фінансових інститутів для фізичних осіб, роль якого посилюється у період кризи в економіці країни. Фінансові послуги ломбардів є одним з найстаріших, найпростіших і найзручніших видів кредитування населення, яке пережило різні економічні устрої та політичні режими і вистояло у конкурентній боротьбі з банками та кредитними спілками [12]. Проте вони не здатні повністю витіснити банківські установи з сегмента кредитування населення.

Ломбардна діяльність виконує функцію соціально-економічних стабілізаторів в умовах економічних змін негативного характеру в країні або в житті окремої людини, про що свідчить попит на послуги ломбардів не лише в країнах, де відбуваються такі зміни, а й в економічно розвинених країнах (США, Велика Британія, Швеція, Австралія, Німеччина та ін.) [13,14].

В Україні ломбарди значною мірою активізували свою діяльність через економічну кризу, що сталася у 2014 р., спричинену військовими діями на сході країни, втратою значного промислового потенціалу у Луганській та Донецькій областях і, відповідно, втратою робочих місць, а також величезними потоками людей, що залишили ці території і опинилися у вкрай складних життєвих обставинах.

Територіально ломбарди (юридичні особи) розташовані в Україні нерівномірно: у Дніпропетровській області знаходиться більше 25% усіх ломбардів, а інші 38% розташовані у Харківській, Донецькій, Одеській, Луганській, Запорізькій областях та у м. Київ. В інших регіонах їх кількість не перевищує 9 [15].

Населення в Україні звертається до ломбардів з різних причин [16,17], серед яких переважають такі:

- потреба у невеликих сумах грошей на короткий строк (середня сума ломбардного кредиту коливається в межах 300-650 грн., середній термін кредиту – 10-12 днів, а процентні ставки - від 0,3 до 1 % на день) [5]. Фактично така висока процентна ставка (клієнт платить від 27-93% на місяць, тобто 324-1116 % річних [18]) є податком на бідність, бо заможні люди за незначним винятком екстраординарних ситуацій в ломбардах не позичають;

- інші кредитні установи не практикують проведення операцій з невеликими кредитами,

адже, за розрахунками фахівців, банкам не вигідно видавати позики на суму, меншу за 400 грн., бо отримані за них відсотки не покривають витрати на надання кредиту;

- швидкість отримання кредиту порівняно з банками (гроші видадуть того самого дня, якщо заставою слугують коштовності, побутова техніка. Два-три дні необхідні для отримання позики під заставу автомобіля або квартири). У ломбардах, де є спеціальне програмне забезпечення, для отримання кредиту необхідно приблизно 5 хвилин;

- простота отримання кредиту порівняно з банками (у банках для отримання кредиту необхідні оформлення низки документів та додаткові витрати позичальника);

- людині психологічно легше у разі нагальної потреби звернутися до ломбарду і навіть, у найгіршому випадку, втратити об'єкт закладу (хоча у ломбарді його можна перезакласти), ніж залишитися без квартири або автомобіля, які найчастіше виступають заставою у банку (невикуплені предмети застави у ломбардах становлять близько 9 % від загальної кількості наданих позик).

У 2018 р. до Державного реєстру фінансових установ в Україні було включено 359 ломбардів та 6171 відокремлений підрозділ ломбардів. Незважаючи на зменшення в Україні кількості ломбардів протягом 2016-2018 рр. на 97 тис., показники їх діяльності мали тенденцію до зростання (рис. 1).

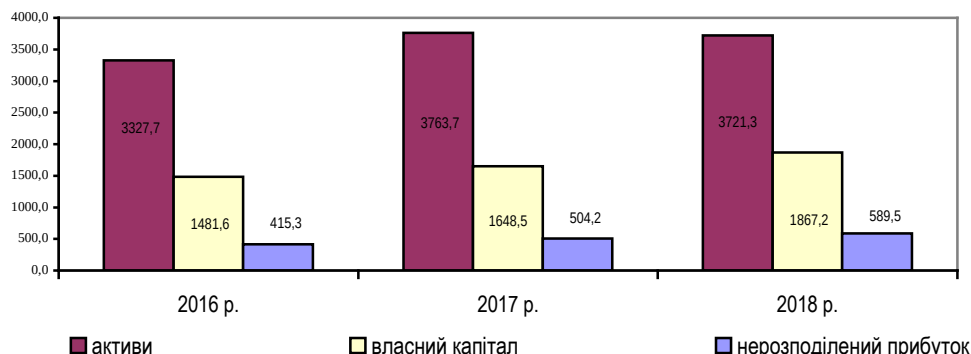

Рис. 1. Динаміка основних показників діяльності ломбардів в Україні, млн.грн.

Показники наданих ломбардами України фінансових кредитів під заставу мають незначну тенденцію до зменшення, але попит на даний вид послуг залишається передбачуваним (рис. 2).

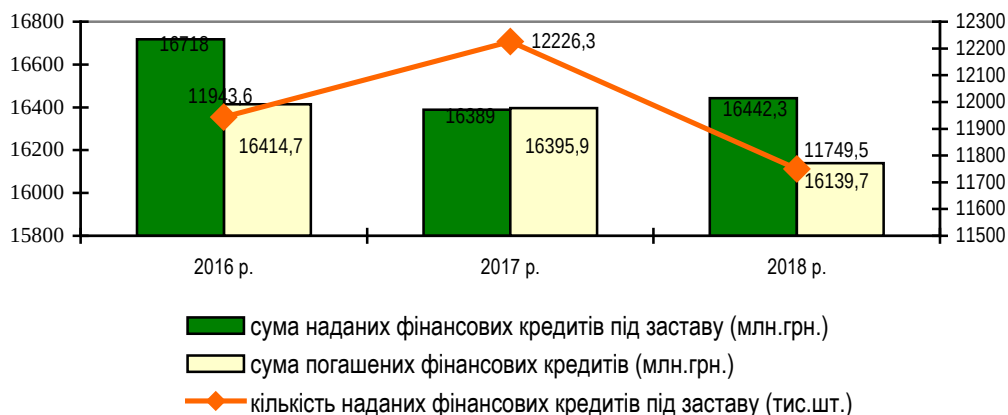

Рис. 2. Динаміка наданих фінансових кредитів ломбардами України

Діяльності ломбардів у кожній країні притаманні певні особливості, які в Україні зводяться до такого:

- ломбарди часто у порушення наявних правил не ведуть базу клієнтів, в якій має бути інформація про повне ім'я позичальника, паспортні дані, місце проживання. В електронній системі ломбардів часто відсутня інформація про дату та номер договору, опис предмета застави, суму до повернення застави, заборгованість за договором, що перешкоджає поліцейським розслідуванням справ з крадіжок цінних речей;

- активно застосовуються приховані схеми фактичного продажу об'єктів застави за згодою клієнтів [18];

- по кредити часто звертаються підприємці-початківці або власники мікро- та малих підприємств, оскільки банки, хоча і надають кредити під 15-30% річних, але йдуть на це неохоче.

Підприємцю потрібно принести пакет з 10-15 документів, до них висуваються вимоги, виконати які може далеко не кожний підприємець (фізична особа або власник мікропідприємства) [18]. До того ж термін розгляду документів потенційного позичальника в банку коливається від кількох днів до кількох тижнів, а результат розгляду непередбачуваний;

- збільшилася кількість позичальників, які надають під заставу автомобілі та квартири, а також земельні ділянки (щоправда, переважною мірою ломбарди не хочуть мати справу з землею, бо вважають її дуже переоціненою та небезпечною як товар) [21];

- ломбарди все частіше застосовують сучасні технології у спілкуванні з позичальниками: знижки та бонуси за відсотком постійним клієнтам, оцінювання майна під заставу майже за ринковою вартістю, відмова від штрафів за прострочення платежів за заставлене майно, погодження на відтермінування платежу [12, 21];

- ломбарди мають не дуже добру репутацію серед населення, хоча поступово рівень негативності сприйняття і ломбардної діяльності, і звернення до послуг ломбардів знижується.

Отже, діяльність ломбардів в Україні є активною і прибутковою, що, з одного боку, надає можливість громадянам країни вирішувати фінансові проблеми, що в них виникли, а, з іншого боку, сприяє розвитку в Україні ринку фінансових послуг (хоча і за рахунок фінансових послуг доволі примітивного характеру).

Масштаб діяльності ломбардів в Україні залежить від впливу кількох чинників, одним з яких є соціальна безпека в країні.

Соціальну безпеку країни найчастіше розглядають як стан захищеності соціальних інтересів особи і суспільства від впливу низки загроз, що є наслідком реалізації заходів соціального забезпечення в країні [22, с. 8; 23].

Звичайно, навіть на перший погляд зв'язок масштабності ломбардної діяльності та рівня соціальної безпеки країни є очевидним, але неочевидним є характер такого зв'язку.

Для конкретизації характеру впливу рівня соціальної безпеки країни на ломбардну діяльність в Україні використано кореляційно-регресійний аналіз, для чого сформовано дві множини показників – соціальної безпеки країни та ломбардної діяльності.

До множини показників соціальної безпеки країни включено такі: V_1 - співвідношення середньомісячної номінальної заробітної плати та прожиткового мінімуму на одну працездатну особу, разів; V_2 - співвідношення середнього розміру пенсії за віком та прожиткового мінімуму осіб, які втратили працездатність, разів; V_3 - частка витрат на продовольчі товари в споживчих грошових витратах домогосподарств, %; V_4 - рівень злочинності (кількість злочинів на 100 тис. осіб населення); V_5 – питома вага величини несплаченої заробітної плати станом на 1 січня (1 липня) у фонді оплати праці за грудень (червень) звітного року, %.

До множини показників ломбардної діяльності в країні включено такі: W_1 – кількість ломбардів (на кінець періоду); W_2 – кількість ломбардів, що включено до Державного реєстру фінансових установ в Україні (за період); W_3 – кількість ломбардів, що виключено з Державного реєстру фінансових установ в Україні (за період); W_4 – активи ломбардів за балансом, млн. грн.; W_5

– власний капітал ломбардів, млн. грн.; W_6 – сума наданих ломбардами фінансових кредитів під заставу, млн. грн.; W_7 – вартість майна, прийнятого ломбардами під заставу, млн. грн.; W_8 – сума погашених фінансових кредитів, млн. грн.; W_9 – сума погашених фінансових кредитів за рахунок майна, наданого під заставу, млн. грн.; W_{10} – сума нарахованих процентів за користування фінансовими кредитами, млн. грн.; W_{11} – загальна сума отриманих ломбардами доходів, млн. грн.; W_{12} – загальна сума витрат ломбардів, млн. грн.; W_{13} – кількість наданих ломбардами фінансових кредитів під заставу (тис. один.); W_{14} – кількість договорів, погашених за рахунок майна, наданого ломбардам під заставу (тис. один.).

Вплив показників соціальної безпеки країни (V_k) на показники ломбардної діяльності в Україні (W_i) оцінено за допомогою коефіцієнтів кореляції між показниками V_k та W_i , які обчислено за формулою:

$$r_{ki} = \frac{\sum_{t=1}^T (V_{kt} - \bar{V}_k)(W_{it} - \bar{W}_i)}{(T-1)s_{V_k}s_{W_i}}, \quad (1)$$

де T – кількість років, за які взято статистичні дані; V_{kt} – значення k -го показника соціальної безпеки країни в t -й рік; $\bar{V}_k$ – середнє значення k -го показника соціальної безпеки країни за T років; W_{it} – величина i -го показника ломбардної діяльності у t -й рік; $\bar{W}_i$ – середнє значення i -го показника ломбардної діяльності за T років; s_{V_k} та s_{W_i} – незміщені оцінки стандартного відхилення для k -го показника соціальної безпеки та i -го показника ломбардної діяльності, відповідно.

У проведеному дослідженні $T=5$.

Значущість одержаних коефіцієнтів кореляції перевірено за критерієм Стюдента. Для цього побудовано статистики:

$$t_{ki} = \sqrt{\frac{r_{ki}^2}{1-r_{ki}^2}}(T-2), \quad (2)$$

Ці статистики мають розподіл Стюдента зі степенем свободи 3 ($T-2$). Для перевірки вибрано рівень значущості критерію $\alpha=0,05$. Коефіцієнт кореляції є значущим, якщо $t_{ki} > t(0,05;3)$.

Для того, щоб коефіцієнт кореляції був визнаний значущим, за критерієм Стюдента необхідно, щоб його абсолютна величина перевищувала 0,879. Виявлені залежності між показниками ломбардної діяльності та показниками соціальної безпеки країни наведено у табл. 1.

Таблиця 1. Коефіцієнти кореляції між показниками V_k та W_i *

	V_1	V_2	V_3	V_4	V_5
W_1	- 0,9529	0,894174	0,908256	0,106889	0,139611
W_2	0,333365	- 0,44436	0,066868	0,893854	0,875419
W_3	0,823747	- 0,9106	- 0,67645	0,516058	0,327507
W_4	0,921328	- 0,91194	- 0,72266	0,357806	0,249371
W_5	0,917482	- 0,94932	- 0,80324	0,297621	0,157613
W_6	0,818152	- 0,86697	- 0,56826	0,570265	0,450346
W_7	0,965007	- 0,95049	- 0,78699	0,204123	0,175336
W_8	0,832536	- 0,88421	- 0,59485	0,544683	0,428193
W_9	- 0,00378	0,074697	0,608978	0,348783	0,904423
W_{10}	- 0,04562	0,115021	0,640333	0,336096	0,892879
W_{11}	0,882484	- 0,86546	- 0,61577	0,466226	0,370377
W_{12}	0,884258	- 0,87016	- 0,6437	0,45292	0,331297
W_{13}	0,394026	-0,68441	- 0,87628	- 0,08134	- 0,45806
W_{14}	0,959668	- 0,8602	- 0,87567	- 0,19252	- 0,14566

* Розрахунки виконано авторами.

Найвпливовішими показниками соціальної безпеки країни відповідно до виконаних розрахунків слід визнати:

- співвідношення середньомісячної номінальної заробітної плати та прожиткового мінімуму на одну працездатну особу (впливає на такі показники ломбардної діяльності: кількість ломбардів, їхні активи за балансом, власний капітал, вартість майна, прийнятого під заставу, величину отриманих ломбардами доходів, величина їхніх витрат, кількість договорів, погашених за рахунок майна, наданого під заставу);

- співвідношення середнього розміру пенсії за віком та прожиткового мінімуму осіб, які втратили працездатність (впливає на такі показники ломбардної діяльності: кількість ломбардів, кількість ломбардів, що виключено з Державного реєстру фінансових установ в Україні, активи ломбардів за балансом балансу, власний капітал ломбардів, вартість майна, прийнятого під заставу, величина погашених фінансових кредитів).

Вплив показників соціальної безпеки на величину наданих ломбардами фінансових кредитів під заставу та річну процентну ставку за кредитами не виявлений.

Для виявлених залежностей складено рівняння лінійної регресії, що мають такий вигляд:

$$W_i = a_{ik}V_k + b_{ik}, \quad (3)$$

Коефіцієнти регресії (a_{ik} та b_{ik}) визначено з використанням методу найменших квадратів, тобто ці коефіцієнти вибрано таким чином, щоб сума квадратів відхилень реальних значень показника W_i за досліджені роки від теоретичних значень, обчислених за формулою $W_i = a_{ik}V_k + b_{ik}$ була найменшою, тобто:

$$\sum_{t=1}^T (W_{it} - a_{ik}V_{kt} - b_{ik})^2 \rightarrow \min, \quad (4)$$

Для оцінювання адекватності економетричної моделі експериментальним даним використано критерій Фішера, для чого визначено коефіцієнт детермінації за формулою:

$$R^2 = 1 - \frac{\sum_{t=1}^T (W_{it} - a_{ik}V_{kt} - b_{ik})^2}{\sum_{t=1}^T (W_{it} - \bar{W}_i)^2}, \quad (5)$$

де $\bar{W}_i$ - середнє значення показника W_i за досліджений період.

Фактичне значення критерію Фішера визначено за формулою:

$$F_{ik} = \frac{R_{ik}^2}{1 - R_{ik}^2} (T - 2), \quad (6)$$

де R_{ik}^2 - коефіцієнт детермінації між показниками V_k та W_i .

Якщо значення коефіцієнта детермінації перевищує табличне значення $F(0,05;1;3)=10,128$, то рівняння вважаємо адекватним. Якщо рівняння визнано адекватним, то визначаємо коефіцієнти еластичності показника W_i щодо показника V_k . Коефіцієнт еластичності відображає, на скільки відсотків зміниться величина показника ломбардної діяльності при збільшенні відповідного показника соціальної безпеки країни на 1%. Ці коефіцієнти визначаються рівністю:

$$K_{ik}^{el} = a_{ik} \frac{V_k}{a_{ik}V_k + b_{ik}}, \quad (7)$$

Виявлені залежності між показниками ломбардної діяльності та показниками соціальної безпеки країни подано у табл. 2.

Таблиця 2. Виявлені залежності між показниками ломбардної діяльності та показниками соціальної безпеки країни*

Показники ломбардної діяльності	Показники соціальної безпеки	Коефіцієнти кореляції
Кількість ломбардів (на кінець періоду)	Співвідношення середньомісячної номінальної заробітної плати та прожиткового мінімуму на одну працездатну особу, разів	- 0,952897168
Кількість ломбардів (на кінець періоду)	Співвідношення середнього розміру пенсії за віком до прожиткового мінімуму осіб, які втратили працездатність, разів	0,894173678
Кількість ломбардів (на кінець періоду)	Частка витрат на продовольчі товари в споживчих грошових витратах домогосподарств, %	0,908256019
Кількість ломбардів, що включено до Державного реєстру фінансових установ в Україні (за період)	Рівень злочинності (кількість злочинів на 100 тис. осіб населення)	0,89385426
Кількість ломбардів, що виключено з Державного реєстру фінансових установ в Україні (за період)	Співвідношення середнього розміру пенсії за віком та прожиткового мінімуму осіб, які втратили працездатність, разів	- 0,910601185
Активи ломбардів за балансом, млн. грн.	Співвідношення середньомісячної номінальної заробітної плати та прожиткового мінімуму на одну працездатну особу, разів	0,921327533
Активи ломбардів за балансом, млн. грн.	Співвідношення середнього розміру пенсії за віком та прожиткового мінімуму осіб, які втратили працездатність, разів	- 0,911938241
Власний капітал ломбардів, млн. грн.	Співвідношення середньомісячної номінальної заробітної плати та прожиткового мінімуму на одну працездатну особу, разів	0,917481594
Власний капітал ломбардів, млн. грн.	Співвідношення середнього розміру пенсії за віком та прожиткового мінімуму осіб, які втратили працездатність, разів	- 0,949324827
Вартість майна, прийнятого ломбардами під заставу, млн. грн.	Співвідношення середньомісячної номінальної заробітної плати та прожиткового мінімуму на одну працездатну особу, разів	0,965006901
Вартість майна, прийнятого ломбардами під заставу, млн. грн.	Співвідношення середнього розміру пенсії за віком та прожиткового мінімуму осіб, які втратили працездатність, разів	- 0,950489362
Сума погашених фінансових кредитів, млн. грн.	Співвідношення середнього розміру пенсії за віком та прожиткового мінімуму осіб, які втратили працездатність, разів	- 0,884208879
з них: погашено за рахунок майна, наданого під заставу	Сума невикраденої заробітної плати станом на 1 січня (1 липня) до фонду оплати праці за грудень (червень) року, %	0,904422991
Сума нарахованих процентів за користування фінансовими кредитами, млн. грн.	Сума невикраденої заробітної плати станом на 1 січня (1 липня) до фонду оплати праці за грудень (червень) року, %	0,892878865
Загальна сума отриманих ломбардами доходів, млн. грн.	Співвідношення середньомісячної номінальної заробітної плати та прожиткового мінімуму на одну працездатну особу, разів	0,882484464
Загальна сума витрат ломбардів, млн. грн.	Співвідношення середньомісячної номінальної заробітної плати та прожиткового мінімуму на одну працездатну особу, разів	0,88425784
Кількість договорів, погашених за рахунок майна, наданого ломбардам під заставу (тис. один.)	Співвідношення середньомісячної номінальної заробітної плати та прожиткового мінімуму на одну працездатну особу, разів	0,959667607

*Розрахунки виконано авторами.

З використанням даних табл. 2 та формули 4 одержано результати регресії (табл. 3).

Таблиця 3. Рівняння регресії*

Показник ломбардної діяльності	Показник соціальної безпеки країни	Рівняння регресії	Фактичне значення критерію Фішера	Висновок	Коефіцієнт еластичності
W_1	V_1	$W_1 = -49,55V_1 + 626,32$	29,61	Адекватне	- 0,4977
W_1	V_2	$W_1 = 220,38V_2 + 140,04$	11,97	Адекватне	0,6717
W_1	V_3	$W_1 = 22,74V_3 - 820,63$	14,14	Адекватне	2,929
W_2	V_4	$W_2 = 0,17V_4 - 201,15$	11,92	Адекватне	30,4856
W_3	V_2	$W_3 = -206,15V_2 + 329,38$	14,56	Адекватне	- 4,3659
W_4	V_1	$W_4 = 1690,30V_1 - 3106,02$	16,85	Адекватне	1,7778
W_4	V_2	$W_4 = -7929,31V_2 + 14082,57$	14,82	Адекватне	- 2,73
W_5	V_1	$W_5 = 521,49V_1 - 492,15$	15,96	Адекватне	1,2898
W_5	V_2	$W_5 = -2557,31V_2 + 4972,87$	27,37	Адекватне	- 2,0168
W_7	V_1	$W_7 = 25932,73V_1 - 62913,98$	40,63	Адекватне	2,3676
W_7	V_2	$W_7 = 121055,57V_2 + 199923,80$	28,07	Адекватне	- 3,6984
W_8	V_2	$W_8 = -31534,23V_2 + 58343,18$	10,75	Адекватне	- 2,363
W_9	V_5	$W_9 = 2315,39V_5 - 5686,97$	13,48	Адекватне	3,6023
W_{10}	V_5	$W_{10} = 3342,31V_5 - 7978,65$	11,80	Адекватне	3,3569
W_{11}	V_1	$W_{11} = 1158,64V_1 - 1277,91$	10,56	Адекватне	1,3562
W_{12}	V_1	$W_{12} = 1114,40V_1 - 1289,96$	10,76	Адекватне	1,38046
W_{14}	V_1	$W_{14} = 275,33V_1 + 349,22$	34,96	Адекватне	0,768

*Розрахунки виконано авторами.

Одержані значення критерію Фішера порівняно з його табличним значенням для ймовірності $p = 0,95$ і числа ступенів вільності $k_1 = 1$, $k_2 = T - 2$. Якщо фактичне значення критерію Фішера перевищує табличне, то рівняння є адекватним і його можна використати для визначення орієнтовних значень показників W_i (показники діяльності ломбардів) при прогнозах оцінках показників соціальної безпеки країни V_k .

Висновки і перспективи.

Результати ломбардної діяльності в Україні зумовлені впливом низки чинників, одним з яких є рівень соціальної безпеки країни. З числа показників соціальної безпеки країни суттєвими у контексті впливу на ломбардну діяльність в Україні виявилися такі: співвідношення середньомісячної номінальної заробітної плати та прожиткового мінімуму на одну працездатну особу та співвідношення середнього розміру пенсії за віком та прожиткового мінімуму осіб, які втратили працездатність. З цього виходить такий висновок: чим нижчим є такі співвідношення, тим активнішою є ломбардна діяльність у країні. Тобто невисокі значення зазначених співвідношень спричиняють активізацію ломбардної діяльності в Україні, про що свідчить збільшення її основних показників.

Таким чином, збільшення масштабу ломбардної діяльності в Україні є опосередкованим свідченням невисокої соціальної безпеки у країні, оскільки між цими явищами існує зв'язок зворотного характеру: чим нижче рівень соціальної безпеки у країні, тим активнішою є діяльність ломбардів. Адже до їх послуг населення звертається переважною мірою тоді, коли поточних доходів або наявних збережень не вистачає на задоволення потреб у коштах (випадки, коли кошти потрібні терміново лише на кілька днів, не так поширені).

Список використаних джерел

1. Внукова Н. М. Фінансові аспекти ломбардної діяльності : монографія. Харків : ТО Ексклюзив, 2013. 150 с.
2. Реформування ринків фінансових послуг в умовах інтеграції до європейського фінансового простору : монографія / за наук. ред. Р. Пукали та Н. М. Внукової. Харків : ТО «Ексклюзив», 2016. 166 с.
3. Сороківська З. Особливості діяльності ломбардів в умовах фінансової кризи. *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє*. 2010. № 14-15. С. 261-268. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/26678/1/%D0%A1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%97...pdf> (дата звернення 29.06.2019 р.).
4. Бутенко К. Філософія про ломбардство. *Фінансова компанія*. 2011. № 3(33). С. 25-26.
5. Осадчий Є. С. Особливості діяльності ломбардів в Україні. *Ринок цінних паперів України*. 2016. № 5. С. 77-84. URL: <http://www.securities.usmdi.org/PDF/979.pdf> (дата звернення 14.07.2019 р.).
6. Нетудихата К. Л. Розвиток ломбардів як суб'єктів ринку фінансових послуг у сучасних умовах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. Вип. 21. С. 129-133.
7. Ксьондз С. М. Діяльність ломбардів як учасників ринку фінансових послуг. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2013. № 6. Т. 2. С. 154-159.
8. Пархоменко Є. Ю. Інституційний статус ломбардів та його вплив на аудит фінансової звітності. *Бізнес-Інформ*. 2018. № 5. С. 377-383.
9. Завора Т. М., Ільченко В. О. Особливості ломбардної діяльності в Україні. *Економіка і регіон*. 2017. № 6 (67). С. 51-56.
10. Онищенко В. О., Завора Т. М. Ринок фінансових послуг. Полтава : ПолтНТУ, 2017. 409 с.
11. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України № 2664-III : за станом на 07.07.2018 р. / Верховна Рада України. Київ : Парлам. вид-во, 2018. (Закони України). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T012664.html (дата звернення 10.04.2019 р.).
12. Булій Н. О. Особливості ломбардної діяльності на ринку фінансових послуг України. URL: <http://libfor.com/index.php?newsid=1371> (дата звернення 7.07.2019 р.).
13. Обушна О. М. Зарубіжний досвід розвитку ринку ломбардних послуг. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2005. № 75-76. С. 84-87.
14. Науменко С. В., Міщенко В. І. Системи регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн : навч. посіб. Київ : Університет банківської справи НБУ, 2010. 170 с.
15. Исакова А. Н., Махова Н. И., Шаповал И. С. Развитие ломбардов в Украине. *Young Scientist*. 2017. № 10 (50). С. 901-905.
16. Как взять денег в ломбарде: занимаем деньги, считаем затраты. *Сегодня*. 2009. URL: https://homemoney.ua/blog/post/Kak_vzyat_deneg_v_lombarde.aspx (дата звернення 11.07.2019 р.).
17. Святненко А. Ломбардный бизнес - причины популярности. *Дзеркало Тижня*. 2010. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/217887/lobardnyj-biznes-prychyny-populyarnosti> (дата звернення 8.07.2019 р.).
18. Величко Л. Податок на бідність: ломбарди. 2017. URL: <http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/76444/> (дата звернення 19.05.2019 р.).
19. Про діяльність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, за 2018 рік. Публічний звіт. URL: <https://www.nfp.gov.ua/files/ZVIT/%D0%9F%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%202018%20-%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf> (дата звернення 1.07.2019 р.).
20. Аналітичний огляд ринку небанківських фінансових послуг України за 9 місяців 2018 року. Національне рейтингове агентство «Рюрік». URL: http://rurik.com.ua/documents/research/non_banks_3_2018.pdf (дата звернення 12.07.2019 р.).
21. Медвідь С. М. Діяльність ломбардів в сучасних умовах. URL: <http://libfor.com/index.php?newsid=1612> (дата звернення 24.06.2019 р.).
22. Новикова О. Ф. Социальная безопасность в Украине: возможности человеческого развития : монография. Saarbrücken : LAP Lambert Academic Publishing GmbH & Co. KG, 2012. 172 с.
23. Завора Т. М. Теоретико-методичні підходи до оцінювання рівня національної безпеки у соціальній сфері в умовах системної трансформації і розвитку. *Економіка і регіон*. 2015. № 6 (55). С. 34-41.
24. Куценко В. І., В. П. Удовиченко. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку. Чернівці : Видавець Лозовий В. М., 2010. 652 с.
25. Палій Н. С. Система діагностики соціальної безпеки. *Торгівля і ринок*. 2009. 28(1). С. 303-307. URL:

http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_g (дата звернення 1.06.2019).

26. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 1997. 144 с.

27. Гнибіденко І.Ф. Соціальна безпека: теорія та українська практика / За ред. І.Ф. Гнибіденка, А.М. Колота, В.В. Рогового та ін. Київ : КНЕУ, 2006. 292 с.

Статтю отримано: 14.08.2019 / Рецензування 18.09.2019 / Прийнято до друку: 20.12.2019

Hanna Kozachenko
Dr.Sc., Professor
National Academy of Internal Affairs
Kyiv, Ukraine
E-mail: AVKozachenko2016@gmail.com

Taina Zavora
Ph.D., Associate Professor
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»
Poltava, Ukraine
E-mail: tainazavora@gmail.com
Liudmyla Shapoval
Ph.D., Associate Professor
Kremenchuk National Mykhaylo Ostrogradskiy University
Kremenchuk, Ukraine
E-mail: Shapoval26@meta.ua

TOOLS FOR DETERMINING SOCIAL SECURITY IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF PAWNSHOP ACTIVITY OF UKRAINE

Abstract

Introduction. The article is devoted to the substantiation of determining the impact of social indicators on the development of pawnshops. Accordingly, economic and mathematical modelling has been identified as the main method of revealing the nature of the impact of a country's social security level on pawnshops. Therefore, the purpose of the article is to analyse the state of pawnshops and identify the relationship between pawnshops and social security indicators of the country. That is why it is very important to substantiate the tools for determining the impact of social indicators on the development of pawnshops. Therefore, it is important to conduct further research on this issue and develop an economic model that can specify the nature of the impact of social security indicators on the activation of pawnshops in the financial market.

Methods. Scientific studies have been carried out with the help of such general scientific and special methods as philosophy of knowledge, dialectics, logic; systematic approach and analysis; correlation and regression analysis was used to identify the nature of the impact of the country's social security level on pawnshops; tabular and graphical method – for visual display of the obtained results.

Results. The indicators of pawnshop activity in Ukraine are analysed. The benefits of pawnbrokers' financial services and the reasons that compel the public to seek them are substantiated. The influence of social security indicators of the country on the activation of pawnshops is revealed. One of the factors that led to a significant revitalization of pawnshops in Ukraine is social security. A correlation and regression analysis was used to identify the nature of such a relationship, which was based on two sets of country social security indicators and pawnshops. In the constructed econometric model, the factors that influence are the social security indicators of the country, and the dependent values are indicators of pawnshop activity in Ukraine. Using the model, the relationship between the indicators of pawnshop activity in Ukraine and the indicators of social security of the country is revealed.

Discussions. The conducted researches confirm that increase in the scale of pawnshop activity in Ukraine is indirect evidence of low social security in the country, since there is an inverse relationship between these phenomena: the lower the level of social security in the country, the more active is the activity of pawnshops. This, in turn, requires further research to identify the interconnectedness and interdependence between pawnshops and social security in the country.

Keywords: financial market, pawnshop, social security, population, econometric model, communication, index.

References

1. Vnukova, N. M. (2013). *Finansovi aspekty lombardnoi diialnosti : monohrafiia* [Financial aspects of pawnshop activity: monograph]. Kharkiv : TO Ekskliuzyv. [in Ukrainian]
2. Pukala, R., & Vnukova, N. M. (Eds.) (2016). *Reformuvannia rynkiv finansovykh posluh v umovakh intehtatsii do yevropeiskoho finansovoho prostoru : monohrafiia* [Reforming financial services markets in terms of integration into the European financial space: monograph]. Kharkiv: TO «Ekskliuzyv». [in Ukrainian]
3. Sorokivska, Z. (2010). Osoblyvosti diialnosti lombardiv v umovakh finansovoi kryzy [Features of the activities of pawnshops in a financial crisis]. *Ukrainska nauka: mynule suchasne, maibutnie* [Ukrainian science: past present, future], 14-15, 261-268. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/26678/1/%D0%A1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%97..pdf>. [in Ukrainian]
4. Butenko, K. (2011). Filosofiia pro lombardstvo [Philosophy of Lombardy]. *Finansova kompaniia* [Financial company], 3(33), 25-26. [in Ukrainian]
5. Osadchyi, Ye. S. (2016). Osoblyvosti diialnosti lombardiv v Ukraini [Activity of Pawnshops in Ukraine]. *Rynok tsinnykh papieriv Ukrainy* [Securities Market of Ukraine], 5, 77-84. URL: <http://www.securities.usmdu.org/PDF/979.pdf> [in Ukrainian].
6. Netudykhata, K. L. (2016). Rozvytok lombardiv yak subiektiv rynku finansovykh posluh u suchasnykh umovakh [Development of pawnshops as the subjects of financial services market in modern conditions]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu* [International Humanitarian University Herald. Economics and Management], 21, 129-133. [in Ukrainian]
7. Ksondz, S. M. (2013). Diialnist lombardiv yak uchastyk rynku finansovykh posluh [Pawn Broking as a participant of the Market of Financial Services]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu* [Herald of Khmelnytsky National University], 6(2), 154–159. [in Ukrainian]
8. Parkhomenko, Ye. Yu. (2018). Instytutsiinyi status lombardiv ta yoho vplyv na audyt finansovoi zvitnosti [The Institutional status of Pawnshops and its Impact on the Audit of Financial Reporting]. *Biznes-Inform* [Business Inform], 5, 377-383. [in Ukrainian]
9. Zavora, T. M., & Ilchenko, V. O. (2017). Osoblyvosti lombardnoi diialnosti v Ukraini [Lombard business features in Ukraine]. *Ekonomika i rehion* [Economics and region], 6 (67), 51-56. [in Ukrainian]
10. Onyshchenko, V.O., & Zavora, T.M. (2017). *Rynok finansovykh posluh* [The financial services market]. Poltava: PolNTU. [in Ukrainian]
11. Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehuliuвання rynkiv finansovykh posluh : Zakon Ukrainy № 2664-III za stanom na 07.07.2018 [On financial services and state regulation of financial services markets Law, 2664-III Ukraine] (2018). Retrived from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T012664.html [in Ukrainian].
12. Bulii, N. O. (2012). Osoblyvosti lombardnoi diialnosti na rynku finansovykh posluh Ukrainy [Features of pawnshop activity in the financial services market of Ukraine]. Retrived from <http://libfor.com/index.php?newsid=1371> [in Ukrainian].
13. Obushna, O. M. (2005). Zarubizhnyi dosvid rozvytku rynku lombardnykh posluh [Foreign experience in the development of the market of pawnshop services]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika* [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics], 75-76, 84-87. [in Ukrainian].
14. Naumenko, S. V., & Mishchenko, V. I. (2010). *Systemy rehuliuвання rynkiv finansovykh posluh zarubizhnykh krain* [System regulation of financial services markets of foreign countries]. Kyiv: Universytet bankivskoi spravy NBU. [in Ukrainian].
15. Yskhakova, A. N., Makhova, N. Y., & Shapoval, Y. S. (2017). Razvytye lombardov v Ukraine [Development of Pawnshops in Ukraine]. *Young Scientist*, 10 (50), 901-905. [in Ukrainian].
16. Kak vziat deneg v lombarde: zanymaem denhy, schytaem zatraty [How to take money at a pawnshop: When borrowing money, we consider the costs]. Retrived from https://homemoney.ua/blog/post/Kak_vzyat_deneg_v_lombarde.aspx [in Ukrainian].
17. Sviatnenko, A. (2010). Lombardnyi biznes prychny popularnosti [Lombard business reasons for popularity]. *Dzerkalo tyzhnia*. 2010. Retrived from <https://news.finance.ua/ua/news/-/217887/lombardnyj-biznes-prychyny-populyarnosti> [in Ukrainian].
18. Velychko, L. (2017). Podatok na bidnist: lombardy. Retrived from <http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/76444/> [in Ukrainian].
19. Pro diialnist Natsionalnoi komisii, shcho zdiisniue derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh, za 2018 rik. Publichnyi zvit [On the activities of the National Commission implementing state regulation in the

field of financial services markets, for 2018 (Report)] (2019). Retrived from Natsionalna komisiia, shcho zdiisniue derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh: <https://www.nfp.gov.ua/files/ZVIT/%D0%9F%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%202018%20-%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf> [in Ukrainian].

20. Analitichnyi ohliad rynku nebankivskykh finansovykh posluh Ukrainy za 9 misiatsiv 2018 roku. Natsionalne reitynhove ahentstvo «Riurik» [Analytical review of the non-banking financial services market of Ukraine for 9 months of 2018]. Retrived from Natsionalne reitynhove ahentstvo «Riurik» http://riurik.com.ua/documents/research/non_banks_3_2018.pdf [in Ukrainian].

21. Medvid, S. M. (2012). Diialnist lombardiv v suchasnykh umovakh [Activity of pawnshops in modern conditions]. Retrived from <http://libfor.com/index.php?newsid=1612> [in Ukrainian].

22. Novykova, O. F. (2012). *Sotsialnaia bezopasnost v Ukrayne: vozmozhnosity chelovecheskoho razvytiya : monohrafiya* [Social security in Ukraine: opportunities for human development: monograph]. Saarbrücken : LAP Lambert Academic Publishing GmbH & Co. KG. [in Russian]

23. Zavora, T. M. (2015). Teoretyko-metodychni pidkhody do otsiniuvannia rinvnia natsionalnoi bezpeky u sotsialnii sferi v umovakh systemnoi transformatsii i rozvytku [Theoretical and methodological approaches to assessing the level of national security in the social sphere in the context of systemic transformation and development]. *Ekonomika i rehion* [Economics and region], 6 (55), 34–41. [in Ukrainian]

24. Kutsenko, V.I., & Udovychenko, V.P. (2010). *Sotsialna bezpeka v konteksti staloho rozvytku* [Social security in the context of sustainable development]. Chernihiv: Vydavets Lozovyi V.M.

25. Palii, N. S. (2009). *Systema diahnostyky sotsialnoi bezpeky* [The system of diagnostics of social security]. *Torhivlia i rynek*, 28(1), 303-307. Retrived from http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_g [in Ukrainian].

26. Shlemko, V. T., & Binko, I. F. (1997). *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist i napriamky zabezpechennia* [Economic security of Ukraine: the nature and directions of support]. Kyiv: Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. [in Ukrainian].

27. Hnybidenko, I.F., Kolot, A.M., & Rohovyi, V.V. (Eds.) (2006). *Sotsialna bezpeka: teoriia ta ukrainska praktyka* [Social Security: Theory and Ukrainian Practice]. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian].

Received: 08.14.2019 / Review 09.18.2019 / Accepted 12.20.2019

